

Břežany. Kapitoly ze starších dějin obce

Autor: Jan Lhoták

Rok vydání 2019

Počet stran 432

Náklad 300 výtisků

Kniha se soustředí na dějiny obce Břežany v jihozápadních Čechách, respektive na vybrané kapitoly z jejích starších dějin. Po úvodním slovu starostky následuje krátká úvodní pasáž se stručným výčtem dosud vydaných publikací či dalších příspěvků k dějinám obce, které jsou v zásadě velmi skromné, samostatně se Břežanům věnovala pouze drobná publikace Zdeňky Řezníčkové *Břežany. Strípky z dějin obce pod Slavníkem* (2012).

Kniha obsahuje deset hlavních kapitol (Poloha a charakter vsi, Panství Horažďovice a jeho fungování, Břežanské obyvatelstvo, Vztah poddaných a vrchnosti, Obec, Obživa, Náboženský život, Škola, Dědická praxe, Topografie Břežan do roku 1870). První z nich zasazuje Břežany do jejich přírodního okolí a kulturní krajiny. Nejbližší okolí Břežan je modelováno dvěma stěžejními krajinnými dominantami, vrchem Slavník a skupinou rybníků, přičemž poloha vsi na úpatí Slavníka zřejmě pronikla i do samotného místního jména – ves se rozkládá ve svahu obráceném na jižní stranu, tedy „v břehu“, jak zní staročeské označení pro kopec nebo svah. Samotné Břežany jsou vesnickou památkovou zónou a spolu s nedalekým Dobruškem zastupují pomyslné nejzápadnější výběžky jihočeského zděného domu ve stylu selského baroka.

Břežany sice nebyly velikostně bezvýznamné, ale pravděpodobně již od svého vzniku byly součástí většího feudálního celku a nikdy se nestaly sídlem šlechtické rezidence. Dějiny Břežan se tak nutně protínají s nejbližším velkým sídlem – Malým Borem, ač podle všeho nebyly Břežany nedílnou součástí maloborského panství od samého počátku. Do psané historie vstupuje ves roku 1320, z následujících staletí však máme jen minimum informací. Roku 1515 jsou Břežany poprvé výslovně doloženy v majetku rodu Švihovských z Rýzmburka, kterému náležely až do doby pobělohorské. Roku 1622 bylo horažďovické panství odprodáno Adamovi ze Šternberka, po šternberské éře (do roku 1719) následovalo rychlejší střídání majitelů, od roku 1834 do konce vrchnostenské správy pak Horažďovice setrvaly v držení rodu Kinských. Ve druhé kapitole se autor věnuje i správnímu fungování horažďovického panství a režijnímu hospodaření vrchnosti, které zahrnovalo pivovarnictví, rybníkářství, poplužní dvory, mlýny i lesy.

V další části se pozornost autora zaměřila na břežanské obyvatelstvo. Údaje o počtu domů a obyvatel až do poloviny 19. století narážejí na limity dobových sčítání a statistik, nicméně například roku 1677 Břežany čítaly 144 osob zpovědního věku. V roce 1814 zde žilo 492 katolíků a 4 Židé, roku 1826 již celkem 578 obyvatel, díky čemuž byly Břežany druhou nejlidnatější vsí horažďovického panství. V roce 1853 se dosáhlo historického maxima 761 obyvatel. Vyvíjel se i počet domů – od nejstaršího výčtu uvádějícího 27 selských gruntů (1547) přes 52 obytných stavení v roce 1770 až k číslu 92 domů v roce 1846. Autor se v kapitole o obyvatelstvu zaměřuje i na břežanské katastrofy, na sociální rozvrstvení obyvatel (sedláci, chalupníci, bezzemci, neusedlí), zmiňuje i marginalizované skupiny a osoby (žebrační a žebračky, Židé, „padlé“ ženy).

Následně se autor věnuje vztahu Břežanských a vrchnosti, rozebírá detailně záležitosti jejich platebních povinností vůči vrchnosti, roboty a kontribuce (daně), jeho pozornost se soustředí i na konflikty poddaných s vrchností. Kapitola *Obec* se pak zaměřuje na obecní zřízení, v němž hráli ústřední roli majitelé selských usedlostí a kterému náleželo spravování obecních pozemků a vesnická samospráva. Prostředníkem mezi obcí a vrchnostenskou mocí byla funkce rychtáře doložená v Břežanech na konci 17. století. Charakteristika břežanské obce by nebyla úplná bez obecních zaměstnanců, k nimž náleželi obecní pastýři, kovář či hajný. V další části je věnována pozornost obživě břežanského obyvatelstva, soustředí se tak například na kvalitu a vlastnosti zdejší půdy (obecně není vhodná pro náročnější obilniny, hodí se spíše na pěstování brambor), nechybí přehledná tabulka zachycující počty dobytka chovaného v poddanských usedlostech.

Předmětem další kapitoly je náboženský život břežanských obyvatel, věnuje se místním farářům, farnímu obročí, záduší a sakrálním stavbám. Samotné Břežany neměly farní kostel a obyvatelé tak

docházeli do kostela sv. Máří Magdaleny v Malém Boru. Maloborská farnost prodělala poměrně složitý vývoj – jednalo se o konglomerát vytvořený z několika středověkých farností, z nichž nejstaršího původu byla farnost při kostele sv. Klimenta na Práchni. Pozornost se v této části publikace soustřeďuje i na dvě místní kaple, z nichž zajímavou historii má především památkově chráněná barokní stavba zasvěcená sv. Anně – stojí nedaleko vsi v lesíku, v jejím sousedství pak najdeme i studánku a památnou lípu. Farnost zajišťovala i základní vzdělání vesnických dětí (viz následující kapitola *Škola*), kantoři jsou v matrikách Malého Boru doloženi již od roku 1670. V Břežanech byla škola založena až v závěru 19. století.

Po exkurzu do problematiky dědického práva a jeho uplatňování na konkrétních místních příkladech (základním pramenem byl dochovaný soubor pozemkových knih) přichází na řadu kapitola nejobsažnější, tvořící většinu textu knihy – *Topografie Břežan do roku 1870*. Tato část vychází z podrobné excerpcce maloborských a hradešických matrik, gruntovních knih horažďovického panství a vybraných pramenů celozemské povahy (desky zemské, katastry). Záhloví tvoří známá jména usedlostí seřazená chronologicky podle doby užívání, následuje základní stavebněhistorické zhodnocení, přehled držitelů z pramenů evidenční povahy, výčet osob přítomných v objektu podle soupisu duší v roce 1836 a konečně samotný dějinný vývoj. Detailně jsou tak popsány starší dějiny zhruba stovky brežanských stavení.

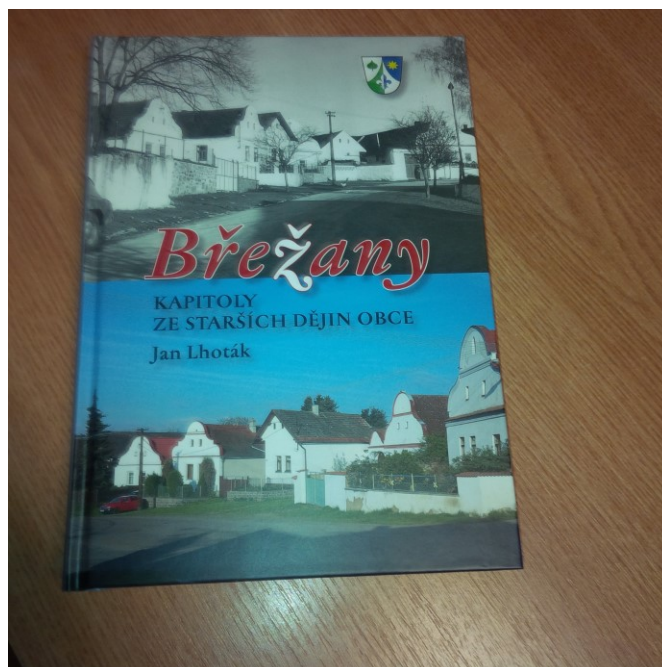
Monografii doplňuje bohatý poznámkový aparát, resumé v anglickém jazyce, seznam tabulek, seznam vyobrazení, seznam použitých zkratk a seznam pramenů a literatury.

Kníha byla vydána ve spolupráci se Západočeskou univerzitou v Plzni, 2019 a s finanční podporou Plzeňského kraje a to 90. 000 Kč (celkové náklady 225.000 Kč).

Recenzovali:

Prof. Ing. Arch. Jiří Škabrada, CSc.

PhDr. Marek Ďurčanský, Ph.D.

Publikace vydána s finanční podporou Plzeňského kraje